

Digitális állampolgárokról és internethasználati, információrendszerezési szokásaikról

HABÓK Lilla

Mivel napjainkban szinte mindenféle kommunikáció, ügyintézés, vásárlás elintézhető a digitális világon keresztül, nyugodtan mondhatjuk magunkról, hogy hagyományos állampolgárságunk mellett a digitális világ állampolgárai, „netpolgárok” is vagyunk.

A következőkben a nemzetközi szakmai életben közismert digitális állampolgárság (digital citizenship) elméleti alapjaira támaszkodó „Digitális állampolgárság” kutatás eredményeiből – mely tanárok, diákok és nem tanárként dolgozó felnőttek digitális kompetenciáit vizsgálta – a nem tanár felnőttek mintáján mutatom be a digitális kommunikáció és eszközhasználat, valamint az értékteremtés és produktivitás jellemzőit.

1. A kutatás háttere

A kutatást az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Információs Társadalom Oktató és Kutatócsoportja (ELTE PPK ITOK) végezte 2013-ban *Ollé János* vezetésével. A csoport tagjai a Neveléstudományi Doktori Iskola hallgatói, doktorjelöltjei voltak, akikhez néhány közeli tudományterületről (pl. andragógia, pszichológia, szociológia) is csatlakoztak mesterképzésben részt vevő hallgatók. A csoport célja olyan elméletileg jól előkészített empirikus kutatás elvégzése volt, amelynek eredményeire támaszkodva tanulmányok és további kutatások születhetnek.

1.1 Elméleti alapok: Ribble modellje és Bloom taxonómiája

A kutatás háttérét a digital citizenship mozgalom adta, amely a digitális világban jelen lévő embert a számítógép- és internethasználattal összefüggő valamennyi digitális kompetenciájára kiterjedően igyekszik vizsgálni. A kifejezés 2007-ben jelent meg először az ISTE (Informational Society for Technology in Education) diákok számára kiadott *NETS.S Advancing digital age learning*¹ című művének ajánlásaiban, majd 2008-ban már a tanári normatívákban,² aztán megjelent 2009-ben az oktatásszervezők³, illetve a coachok⁴ számára kidolgozott előírásokban is.

Az ISTE által megfogalmazott ajánlások alapján Mike Ribble a *Digital citizenship in schools*⁵ című könyvében a digitális állampolgárság kilenc jellemző elemét foglalta össze:

1. digitális hozzáférés,
2. digitális műveltség,
3. digitális kommunikáció,
4. digitális kötelezettség és felelősség,
5. digitális etikett,
6. digitális biztonság,
7. digitális kereskedelem,
8. digitális jog,
9. digitális egészség és közérzet.

Az ELTE PPK ITOK kutatócsoportja ezt a kilenc elemű listát dolgozta át és fogalmazta meg fő- és részkompetenciaterületek szerint lebontva a kutatásaiban⁶:

1. *Kommunikáció és eszközhasználat*
 - a) digitális kommunikáció
 - b) digitális hozzáférés
 - c) digitális eszközhasználat
2. *Tevékenység és viselkedés*
 - a) digitális egészség
 - b) digitális énmegjelenítés
 - c) digitális együttélés
3. *Értékteremtés és produktivitás*
 - a) értékteremtés
 - b) produktivitás
 - c) időgazdálkodás
 - d) tartalomszervezés

 Kommunikáció és eszközhasználat	digitális kommunikáció digitális hozzáférés digitális eszközhasználat
 Tevékenység és viselkedés (digitális mentálhigiéné)	digitális egészség digitális én-megjelenítés digitális együttélés
 Értékteremtés és produktivitás	értékteremtés produktivitás időgazdálkodás tartalomszervezés

1. ábra

A digitális állampolgárság kompetenciaterületei ELTE PPK ITOK 2013. (Ábra: Szabó Orsi)

Az elméleti rész megfogalmazásakor a kompetenciaterületeket kiegészítettük Bloom kibővített taxonómia rendszerével, mely magában foglalja az ún. kognitív és affektív szinteket.⁷ A rendszer ezáltal azt mutatja be, hogy a digitális állampolgár milyen szinten áll az adott kompetenciaterületen tudás és érzelmi viszonyulás szempontjából.

Kognitív szintek

- emlékezés (knowledge)
- megértés (comprehension)
- alkalmazás (application)
- elemzés (analysis)
- kiértékelés / döntéshozatal (evaluation)
- létrehozás (creating)

Affektív szintek

- befogadás (receiving phenomena)
- reagálás (responding to phenomena)
- értékpreferencia (valuing)
- értékszerveződés (organization)
- értékalapú viselkedés (internalizing values)

A fogalmakat mátrix szerkezetben helyeztük el, majd definíciót dolgoztunk ki mind a 110 területére (10 kompetencia x 11 szint), és természetesen az őket összefoglaló nagyobb egységekre is. Ezután az elméleti modellre támaszkodva elkészítettük a kérdőívünket, úgy, hogy annak minden egyes területét egy vagy több kérdéssel (illetve itemmel) lefedtük.

1.2 Kérdőív kitöltési adatok

A kérdőíveket külön terjesztettük a tanárok, a tanulók és a nem tanár felnőttek körében, mivel ezek tartalmukban – a mintákhoz igazítva – eltértek egymástól. Az első két célcsoport megkérdezését az Oktatási Hivatal is segítette, így összességében a pedagógusok körében 473 személyt sikerült elérnünk, akik 1480 tanulóval töltötték ki a kérdőívet. Ezzel szemben a nem tanárként dolgozó felnőttek közül egyszerű elérési minta szerint 177 fő válaszolt a kérdőívünkre.

A kérdőívet, illetve a részkérdőíveket online formában készítettük el és két hétig voltak elérhetők, kitölthetők. A kérdőív linkjét levelezőlistákon és közösségi oldalakon helyeztük el. Mindezek a tényezők eleve hatást gyakoroltak a mintánkra, hiszen a közösségi fórumokon elsősorban azokat értük el a nem tanár felnőtt kitöltők közül, akik legalább heti rendszerességgel használnak internetet (87%-uk naponta többször, 11%-uk naponta). Fontos megjegyezni azt is, hogy e körben felülreprezentáltak voltak a diplomások, ugyanis a megkérdezettek 74%-a rendelkezett valamilyen felsőfokú diplomával. Mivel a 110 területet és azok szintkombinációt magában foglaló kérdőív rendkívül hosszú lett volna, ezért az alapkérdőívet a kompetencia-területek szerint négy részterületre bontottuk. A kitöltési hajlandóság azonban e tagolással is inkább csökkent. Végül a következők szerint alakult a nem tanár felnőttek körében:

- a háttérkérdőívet kitöltők száma: 167 fő
- a kommunikáció és eszközhasználat rész-kérdőívet kitöltők száma: 114 fő
- a tevékenység és viselkedés részkérdőívet kitöltők száma: 51 fő
- az értékkeremtés és produktivitás rész-kérdőívet kitöltők száma: 48 fő

A kitöltési elemszámból és a leírtakból kitűnik, hogy a kutatásból nem lehet hosszabb távú következtetéseket levonni, viszont a kapott adatokat érdemes tovább elemezni és újra megmérni.

2. A nem tanár felnőttek és a digitális világ

A nem tanárként dolgozó felnőttek közül tehát elsősorban a diplomásokat és az internetet gyakran használókat értük el. A háttérkérdőív 167 fős mintája szerint ezek többsége a fővárosban él (48,5%), városban 26,3%, megyeszékhelyen 18,6% és községben 6,6%. A legfiatalabb kitöltő 19, a legidősebb 66 éves volt, a legtöbben a 25–27 éves korosztályból kerültek ki. A nemek aránya szerint 32,9% férfi és 67,1% nő volt a válaszolók között. Az életkorból és női kitöltők magas számából következően 51,5%-uk volt hajadon és 37,1%-uk élt házasságban.

2.1 Az internethasználat okai

A háttérkérdőívben elsősorban arra voltunk kíváncsiak, mire használják a kitöltők az internetet. A felsorolásból több válasz is megjelölhető volt. Több mint 90%-uk jelezte a következő állítások esetében, hogy igénybe veszi az internetet

- munkához, hivatáshoz, szakmához kapcsolódó ismeretek kereséséhez,
- tevékenységek egyszerűsítése érdekében (pl. menetrendben keresés, szerelő keresése),
- kapcsolatok fenntartása barátokkal, családtagokkal (pl. közösségi portálok használata, videóhívás, azonnali üzenetküldő alkalmazások),
- hobbihoz kapcsolódó ismeretek kereséséhez (pl. főzés, sport, kertészkedés),
- nem hivatalos ügyintézéshez (pl. szállásfoglalás, banki ügyek intézése, könyvtári kölcsönzés meghosszabbítása).

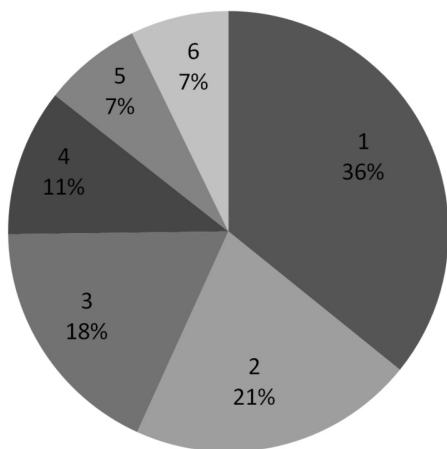
Ennél érdekesebb adat, hogy a felsőfokú vagy felnőttképzési tanulmányok támogatásához 61,7% veszi igénybe internetet, a tanulás segítésére (pl. online kurzusok) 55,7% használja. Valamivel kevesebb mint a kitöltők fele jelölte be, hogy információ/ismeretátadáshoz (pl. blog, prezentációk, videók) használná a netet. Játékokhoz, szórakozáshoz 57,5% használja, talán éppen azért, mert egyébként is minden más területen aktív internet használókról beszélünk.

2.2 Az internethasználati ismeretek fejlesztése

Egy másik kérdésben az internethasználattal kapcsolatos szokásokról érdeklődtünk, ahol az állításokról hatfokozatú skálán lehetett eldönteni, hogy mennyire értenek vele egyet. A többség úgy gondolja, hogy szeretné még fejleszteni az internethasználati ismereteit (67,7%) és szüksége is van a fejlődésre (69,5%). Azzal kapcsolatban viszont, hogy milyen formában szeretnék a fejlesztést, már megoszlottak a vélemények és meglepő válaszok születtek:

- inkább nem a családtól vagy az ismerőseitől kérne segítséget 67%,
- nem iratkozna be felnőttképző intézmény önköltséges tanfolyamára 82,1%,
- nem végezne el fizetős internetes kurzust 89,2%.

Külön kiemelem azokat a válaszokat, melyek a „Szívesen járnék a lakóhelyemen lévő közösségi intézmény (pl. könyvtár, művelődési ház) által szervezett foglalkozásokra” állításra vonatkoznak. Jellemző, hogy a kitöltők háromnegyede ezt a formát sem szeretné választani, sőt 36% biztosan nem járna közösségi intézmény tanfolyamára. A válaszadók negyede ugyan hajlana rá, de csak 7%-uk biztos abban, hogy ilyen formában képezné magát.

2. ábra

Szívesen járnék a lakóhelyemen lévő közösségi intézmény (pl. könyvtár, művelődési ház) által szervezett foglalkozásokra (1 = Egyáltalán nem, 6 = Teljes mértékben) (n=167)

Az ingyenes internetes kurzus elvégzésében már kevésbé volt egyöntetű a vélemény. Inkább nem szeretne ilyet sem elvégezni 52% (közülük 21,6% egyáltalán nem vállalná), de ennél szívebben végezne ingyenes kurzust 48%.

Nagyobb arányban választották, hogy saját maguk járnának utána az új eszközöknek és az alkalmazásoknak. A kitöltők 76%-a hajlana erre az önképzési formára, közülük 27%, akik teljes mértékben maga szeretne utánajárni az újdonságoknak.

A legtöbben azt tartanák a legjobbnak, ha a munkahelyük küldené el őket továbbképzésre. A válaszadók közül 79% szeretné ezt a megoldást választani, és 48%-uk biztosan örülne, ha a munkahelye beiratná valamilyen internetes tanfolyamra.

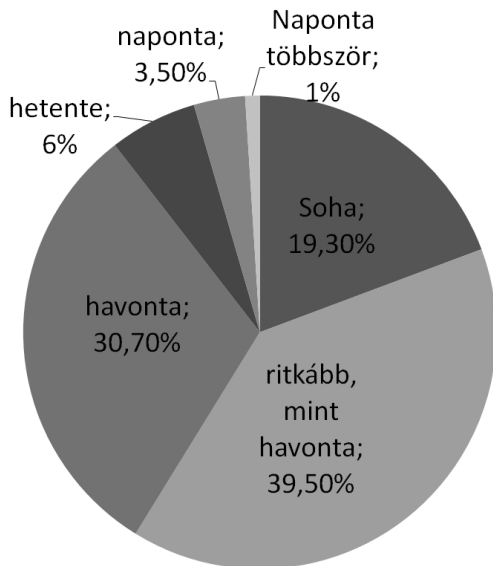
2.3 Hozzáférés az internethez

A digitális hozzáférés témakörben tettük fel azt a kérdést, hogy mit tesznek annak érdekében, hogy szabadidejükben internetezni tudjanak. Hozzáférés alatt azt értettük, hogy a digitális állampolgár mennyire vesz részt elektronikusan (digitálisan vagy online) a társadalmi, életvezetési és munkafolyamatokban. A fogalmat nem korlátozzuk és beleértettük az otthonai elérés mellett a munkahelyi és az iskolai hozzáférést is. A megkérdezetteknek igennel vagy nemmel kellett válaszolniuk a megadott állításokra. Több mint 90%-a jelezte, hogy az otthonában rendelkezésre áll a digitális környezet (számítógép, laptop, internethozzáférés) és további 87% használ számítógépet, laptopot, illetve internetet a szabadidejében is. Közülük 69,3% kifejezetten szükségesnek érzi, hogy internetes eszközöket használjon a szabadidejében is.

Szükség esetén 64,9%-uk kérne segítséget másoktól és 62,3% fogadná el mások tanácsait, azért, hogy bővítse a saját eszközhasználatát. 69,3% nyilatkozott úgy, hogy az adott internetes eszköz(ök) szabályzatait (pl. eetikett.hu, Facebook szabályai) is elolvassa és alkalmazza.

Egy másik kérdésben gyakoriság szerint kellett a kitöltőknek megadniuk, hogy milyen időközön-

ként olvassák el az internetes eszközök felhasználói útmutatóit. Ez alapján 19,3% soha nem szokott ilyen jellegű dokumentációt olvasni. Viszonylag magas azoknak a száma, akik ritkábban mint havonta (39,5%), ill. havonta (30,7%) olvassák el. Ennél lényegesen kevesebben szoktak hetente (6%), naponta (3,5%) vagy naponta többször (1%) felhasználói útmutatót olvasni.

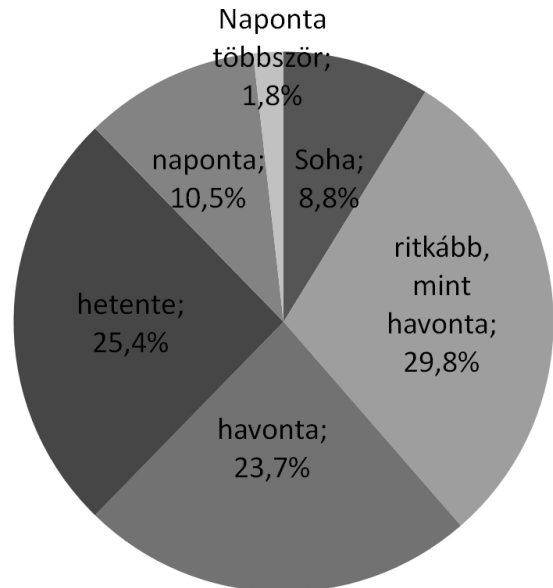
3. ábra

Milyen időközönként olvassa el az internetes eszközök felhasználói útmutatóját?

Érdekes összevetni, hogy míg 76% azt válaszolta a képzésre vonatkozó kérdésben, hogy inkább az önképzést választja az internetes eszközök területén, addig ebben a kérdésben csak 54,4% felelt, hogy szívesen képezné saját magát számítógép- és eszközhasználatban. Az eltérés oka lehet például, hogy az előző kérdésben az új eszközök megismeréséről volt szó, ebben pedig inkább az általános, jelenlegi számítógéphasználatról, és a kitöltők többsége úgy vélte, hogy a mostani tudása is elegendő hozzá. Ennek részben bizonyítéka, hogy 71,1% ez esetben is azt jelölte be, hogy szívesen próbál ki új internetes eszközöket.

A gyakoriságra vonatkozó kérdésben azt kellett megjelölniük, milyen időközönként olvasnak utána a legújabb internetes eszközöknek. Soha nem szokott utánanézni az újdonságoknak 8,8%.

A legtöbben (29,8%) ritkábban mint havonta olvassák el a híreket, de a havi (23,7%) és a heti (25,4%) szintű arány is egészen magas. 12,3% ráadásul naponta vagy naponta többször ellenőrzi, hogy született-e valamilyen új internetes eszköz.

4. ábra

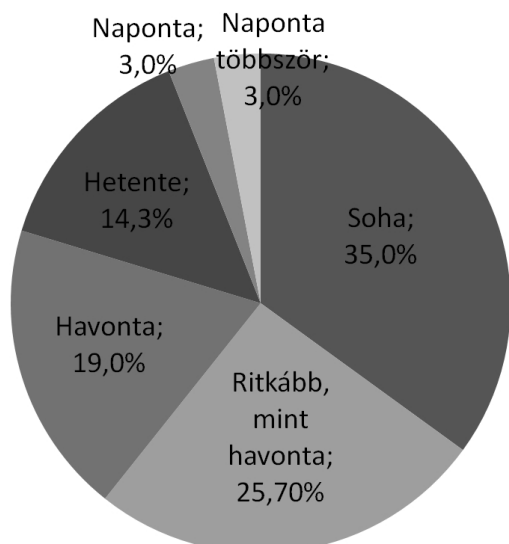
Milyen időközönként olvas utána a legújabb internetes eszközöknek?

A digitális hozzáférésre vonatkozó kérdések alapján megállapítható, hogy a kitöltők körében rendkívül magas a számítógép- és internethasználat, mindegyre a többségnek kifejezetten igénye van a szabadidejében is. Az internetes újdonságok iránt aktívan érdeklődnek, kipróbálják és elolvassák az erre vonatkozó híreket. A számítógép használatát kevesebb mint a kitöltők fele szeretné még fejleszteni, és a felhasználói útmutatókat is inkább csak havonta vagy annál ritkábban veszik kézbe.

3. Olvasással kapcsolatos tevékenységek az interneten

A kérdőívben az általános internethasználaton kívül több helyen konkrét tevékenységekre vagy eszközre vonatkozó kérdést is feltettünk, melyekhez az olvasás, illetve az olvasással kapcsolatos alkalmazások használata is hozzátartozott.

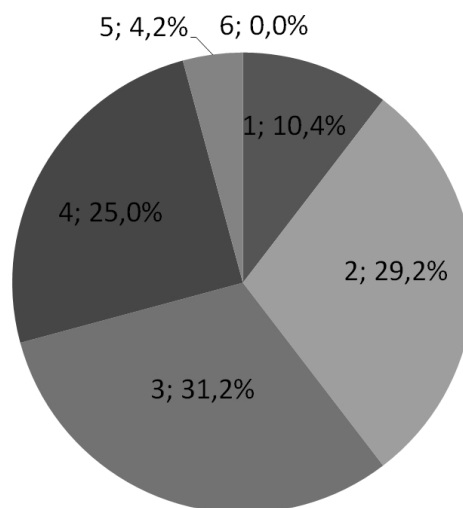
Kiderült, hogy a nem tanár felnőtt kitöltők 35%-a soha nem használt még könyves közösségi oldalakat (pl. Rukkola, Moly.hu, Könyvkolónia). A legtöbben, 25,7% ritkábban mint havonta látogatják ezeket, illetve 19% havonta nyitja meg az oldalakat. Hetente 14,3% barátokzik vagy böngészik a könyves portálokon, és mindössze 3–3% nyitja meg őket naponta vagy akár naponta többször is.

5. ábra

Milyen gyakran használja a könyves közösségi oldalakat?

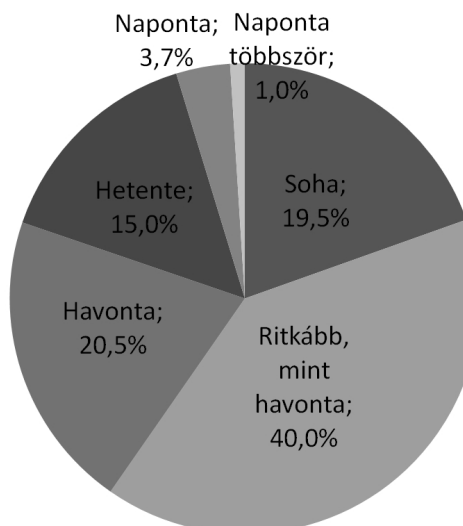
Megemlítendő, hogy az értékteremtés és produktív rész kérdőívben is szerepelt egy erre vonatkozó kérdés, amit összesen 48 fő töltött ki a nem tanár felnőttek közül. A felsorolt tevékenységek közül a közösség számára hasznosnak tartottat kellett bejelölniük. Ezek között szerepelt például „Annak megosztása, hogy aktuálisan éppen melyik könyvet olvassuk?”. A 48 válaszoló egyike sem jelölte be, hogy ezt a tevékenységet teljes mértékben hasznosnak gondolná, de 4,2% szerint a közelében van. 10,4% szerint egyáltalán nem hasznos a közösséggel ilyen információt megosztani, és 29,2% szerint inkább a hasznatlanság irányába hajlik ez a fajta cselekvés.

6. ábra

Mennyire hasznos annak megosztása, hogy aktuálisan éppen melyik könyvet olvassuk? (1 = Egyáltalán nem, 6 = Teljes mértékben)

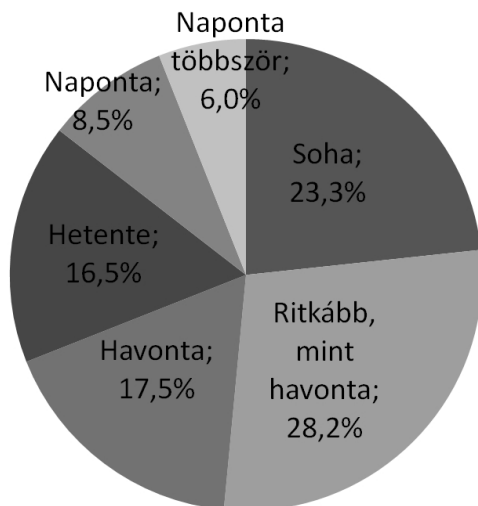
A Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) használata valamivel jobb eredményt mutat a könyves közösségi oldalakhoz viszonyítva. Mindössze 19,5% nyilatkozta, hogy soha nem használta ezt az oldalt, viszont 40% ritkábban mint havonta használja az olvasáshoz vagy a kereséshez, 20,5% havonta, 15% pedig hetente felkeresi a MEK-oldalakat. A legnagyobb használók közül 3,7% nyitja meg naponta, és 1% naponta többször is.

7. ábra

Milyen gyakran használja a Magyar Elektronikus Könyvtárat?

Az online könyvtárakat (pl. Google Books, Wiley Online Library) ennél gyakrabban veszik igénybe napi szinten. 6% naponta többször is megnyitja őket, 8,5% pedig napi szinten biztosan használja. Heti szinten további 16,5%, havi szinten pedig 17,5% a használójuk. Ennél jóval ritkábban, vagyis ritkábban mint havonta 28,2% „ül be az online könyvtár olvasótermébe”. 23,3% pedig interneten nem szokott soha könyveket olvasni.

8. ábra

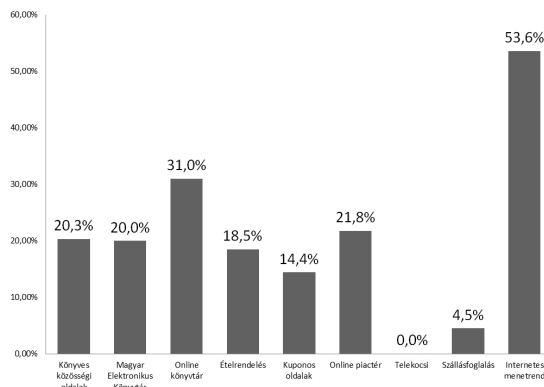
Milyen gyakran használja az online könyvtárakat?

A számok bár meglepően kevésnek tűnnek, de ez a többi felsorolt tevékenység esetében sem volt másképp. Az online könyvtárak használata az internetes menetrendek (pl. Elvira, menetrendek.hu) után a második leggyakrabban használt eszköz a felsoroltakból, melyet naponta vagy akár naponta többször is alkalmaznak.

Ennél sokkal rosszabb eredményt mutat például a Telekocsi alkalmazás (pl. AutoHop, Oszkár), amely a „sharing economy”⁸ jegyében a fenntarthatóságot szolgálja, és a felesleges autóhasználatot csökkenti azzal, hogy az egy irányba közlekedők beülhetnek egymás mellé a kocsiba, így megosztva a benzinköltségeket is. A kitöltők 81,6% még soha nem próbálta ki ezt a szolgáltatást, és mindössze 18,4% ritkábban mint havonta szokta használni.

A diagram bemutatja a „hetente + naponta + naponta többször” összevont értékeket az álta-

lunk felsorolt tevékenységek kapcsán. Ez alapján összemérhető, hogy a népszerűségük milyen arányban oszlik meg egymás között.

9. ábra

Internetes tevékenységek népszerűségének összehasonlítása (hetente, naponta, naponta többször értékek összeadása alapján)

A felsorolt tevékenységeket három nagy csoportba sorolhatjuk, melyek közé 3–3 alcsoportot vettünk fel a kérdőívbe:

1. *Olvasással kapcsolatos internetes szolgáltatások:*

- könyves közösségi oldalak (pl. Rukkola, Moly, Könyvkolónia)
- Magyar Elektronikus Könyvtár
- online könyvtárak (pl. Google Books, Wiley Online Library)

2. *Elektronikus kereskedelemhez kapcsolódó tevékenységek:*

- ételrendelés (pl. Netpincér, Cityfood)
- kuponos oldalak (pl. Kuponvilág, Qponverzum)
- online piactér (pl. eBay, Vatera)

3. *Elektronikus ügyintézés, és ezen belül az utazást segítő oldalak:*

- telekocsi (pl. AutoHop, Oszkár)
- szállásfoglalás (pl. Szallas.hu, Szállásvadász, Booking.com)
- internetes menetrend (pl. Elvira, menetrendek.hu)

Az összesített adatok szerint az olvasással kapcsolatos tevékenységek mögött valamivel elmaradva szerepelnek az online kereskedelemhez

tartozó oldalak. Az online könyvtárak (31%) népszerűsége mellett kb. 20–20% jutott a könyves közösségi oldalaknak és a MEK-nek. Míg az online piacterek 21,8%-os népszerűségnek örvendenek, mellettük az ételrendelés (18,5%) és a kuponos oldalak (14,4%) kisebb mértékben elterjedtek.

Az utazáshoz kapcsolódó ügyintéző, foglaló oldalaknál is nagy a változatosság: az internetes menetrend használata toronymagasan vezet a tevékenységek között, ugyanakkor a szállásfoglalást és a telekocsit kevésbé veszik igénybe. A szállásfoglalásnál természetesen érthető, hogy a kitöltők nem foglalnak szobát napi vagy heti szinten, de a telekocsinál a magyarázat inkább abban lehet, hogy egyelőre kevésbé elterjedt ez az utazási forma; nem bízunk annyira az idegensekben, hogy beüljünk melléjük a kocsiba; esetleg közel dolgozunk a munkahelyükhöz.

Az internetes menetrendektől eltekintve, összességében az látszik, hogy az internetet gyakran használó (nem tanár) felnőtt kitöltők esetében egyik tevékenység sem különösen elterjedt, hiszen egyik sem éri el még 35%-ot sem a gyakrabban használt kategóriák közül.

4. Egészségfejlesztés az internet segítségével

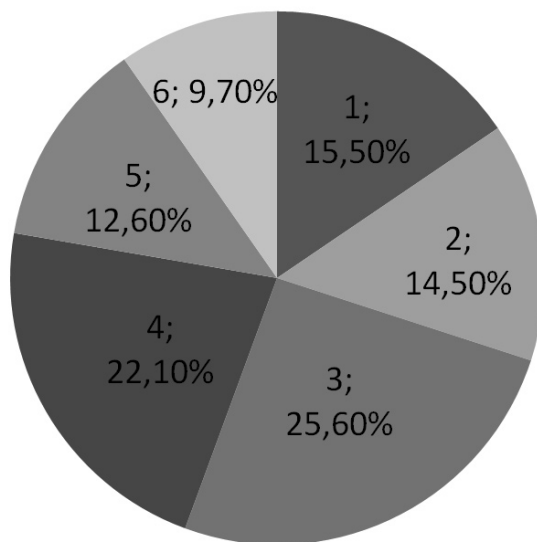
A következő adatok a három megkérdezett célcsoport együttes eredményeit tartalmazzák, ugyanis ezek a kérdések a tanárok, a nem tanár felnőttek és a diákok számára összeállított kérdőívben egyaránt szerepeltek, így összesen 825 fős mintát fednek le.

Ennél a kérdéskörnél arra voltunk kíváncsiak, hogy a kitöltők hogyan használják az internetet vagy az internetes eszközöket, fórumokat, digitális eszközöket (pl. tv, számítógép, honlapok, alkalmazások, hardverek) az egészségük fejlesztése érdekében. Amerikai kutatások szerint 10-ből 8 megkérdezett ugyanis használja az internetet az egészséggel kapcsolatos információk keresésére, így ez a harmadik legnépszerűbb tevékenység az e-mail olvasás és az internetes keresést követően.⁹

Kérdőívünkben a felsorolt tevékenységekre vonatkoztatva 6-os skálán kellett jelölniük, hogy

mennyire tartják jellemzőnek magukra nézve. Önbevallás alapján a válaszadók 47%-ára jellemző, hogy hosszabb számítógéphasználat esetén szoktak tudatosan szüneteket beiktatni. Viszont csak 27,7% tűz ki maga elé célokat is az interneten a saját egészségével kapcsolatban (pl. alvás, mozgás, táplálkozás).

Az egészséggel foglalkozó írások olvasása sem annyira jellemző az interneten. A kitöltők közül csak 9,7%-ra mondható el, hogy keresi az erre vonatkozó cikkeket, és további 34,7% szokott ilyen tartalmakat olvasni az interneten. 15,5% egyáltalán nem keresi a lehetőséget, hogy az egészségére vonatkozó írásokat keressen. Feltételezhetően nemcsak az érdeklődés teljes hiánya lehet ennek a hátterében, hanem előfordulhat az is, hogy kevésbé bíznak meg az interneten található cikkekben, mint az orvosuk tanácsában. Az amerikai kutatási adatok szerint is jellemzőbb, hogy az internethasználók például egy bizonyos doktorra, betegsége vagy eljárás menetére keresnek (44–66%), de kevésbé olvasnak olyan weboldalakat vagy blogokat, ahol valaki beszámol a saját tapasztalatairól (34%) és még kevésbé néznek erről szóló videókat (25%).¹⁰

10. ábra

Mennyire jellemző Önre az egészséggel kapcsolatos írások olvasása az interneten? (1 = Egyáltalán nem olvas egészségre vonatkozó cikkeket a neten, 6 = Teljes mértékben jellemző, hogy ilyen cikkeket olvas.)
(n=825)

Nagyjából hasonló, 43,8% azoknak az aránya is, akik az interneten egészséges recepteket szoktak keresni. Közülük 13,3%-ra teljes mértékben jellemző, hogy az internetről választja ki a következő vasárnapi ebéd receptjét. Míg a kitöltők 20,2%-a egyáltalán nem keresi az egészséges recepteket, amely életkortól és nemtől függő is lehet, így nem kifejezetten számít kevésnek. Összesen 33,2% jelölte be, hogy mozgásformákat vagy sportot szokott tanulni az internet segítségével, és 27,5% nyilatkozott úgy a 825 főből, hogy az internetről (vagy tv-ből, wii-ről, Xbox-ról) szokott kifejezetten mozgásos programot (pl. videotornát, wii jógát) választani. Ennél kevesebb, 19,2% azoknak az aránya, akik az interneten közzé is szokták tenni a saját sportolással kapcsolatos eredményeiket (pl. Endomondo, RunKeeper, Nike Run segítségével).

5. A digitális polgár és az információmenedzsment

A harmadik kompetencia terület az értékteremtés és produktivitás nevet kapta, amely arra utal, hogy a kérdések nemcsak az eszközhasználat gyakoriságára vonatkoztak, hanem arra is, hogy a kitöltők mennyire képesek értéket teremteni az általuk használt eszközök segítségével. A fejezetben azokat a kérdéseket mutatom be a nem tanár felnőtt (n=48) és a tanár (n=179) kérdőívekben előfordulóak közül, amelyek az információk rendszerezésére vonatkoztak.

5.1 Internetes információk rendszerezésére alkalmas eszközök

A nem tanár felnőttek számára egy szabadon kifejtendő kérdést tettünk fel arra vonatkozóan, hogy milyen, internetes információrendszerezésre alkalmas lehetőségeket ismernek. Maximum három lehetőséget adhattak meg. A válaszokat tartalomelemzés segítségével csoportokba rendeztem.

A 48 kitöltőből 23 fő említette a könyvjelzők elmentésének a lehetőségét (könyvjelzők, böngésző könyvjelzői, kedvencek), 15-en valami-

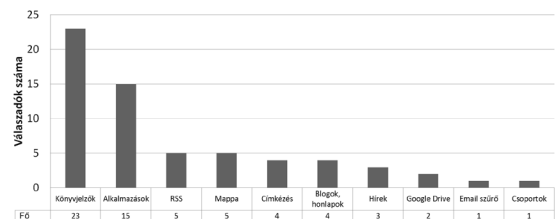
lyen konkrét alkalmazást pl. Delicious (5 fő), Diigo, Evernote (2 fő), Pocket (korábbi nevén: Read it later, 2 fő), Twitter listák, Pandastart, ZooTool (bezárt 2014 márciusában), Pinterest, Zotero írtak a mezőbe. Az alkalmazások egyik lehetséges csoportosítása az ábrán látható, ahol az oszlopok az általam kreált kategóriákat mutatják (könyvjelző, lista, kép, jegyzet, hivatkozás), a sorokban pedig a válaszadók száma jelenik meg (azaz, hogy 1, 2 vagy 5 fő említette meg az alkalmazást).

	Könyvjelző			Lista		Kép	Jegyzet	Hivatkozás
	Közösségi	Vizuális	Kedvenc oldalak	Közösségi	Cikk			
5 fő	delicious							
2 fő					pocket		EVERNOTE	
1 fő	diigo							

11. ábra

Az említett, információrendszerező alkalmazások egyik lehetséges csoportosítása

További öt fő említette az RSS lehetőségét, öten a számítógépes mappákat, négyen a címkézést, négyen kifejezetten a tematikus blogokkal és a honlapokkal kapcsolatos feliratkozást vagy emlékeztető küldést említettek. Három fő a hírlevelekkel és a hírfolyamok moderálásával igyekszik megszerezni az információt. Ketten említették a Google dokumentumait (GDrive), egy fő az email-szűrést és további egy fő a csoportosítást.

12. ábra

Információrendszerezésre alkalmas eszközök említésének gyakorisága

Egy következő kérdésben, a nem tanár felnőttek számára 11 lehetőséget soroltunk fel, amelyek közül kiválaszhatták, hogy melyeket tartják az interneten található információk rendszerezésére alkalmasnak. Ebben az esetben több választ is megjelölhettek egyszerre. A kitöltők 1–9 dolgot

jelöltek be a 11 elemből, és ezek közül is a legtöbb 3–4-et választottak.

A legnépszerűbb az internetes könyvjelzők használata, amit a 48 kitöltő közül 41 fő jelölt meg. Ezt követi a címkézés 32 fővel és a mapparendszer használata, melyet 26-an választottak. Érdekes, hogy összesen 13 kitöltő választotta párban az internetes könyvjelzőt és a címkézést, mint az információk rendszerezésére legalkalmasabb eszközöket. Ezen kívül 17 ember írta az internetes könyvjelzőt, a mapparendszer és a címkézés hármast.

A további bejelölések a következőképp alakultak a kevésbé népszerű eszközök esetében:

- fontos oldalak, ill. személyek követése: 25 fő;
- szelektálás: 19 fő;
- RSS: 17 fő;
- naptári emlékeztető: 14 fő;
- hírlevél: 11 fő;
- e-mail: 8 fő

13. ábra

Megadott információrendszerezésre alkalmas tevékenységek kiválasztása

A kakukktojásként elhelyezett „korlátlan megosztás” és „lajkolás” tevékenységét – helyesen – csak 1–2 ember jelölte be. Viszont a naptári emlékeztetők küldését a kérdőív összeállításakor szintén kakukktojásnak szántuk, mivel nem feltétlenül az internetes információkat lehet a naptárakkal rendszerezni, és főleg nem emlékeztetők formájában – ennek ellenére ez a kategória viszonylag nagymennyiségű szavazatot kapott. Így összesen egy fő volt a 48 kitöltőből, aki az általunk helyesnek vélt kategóriák mindegyikét bejelölte, és nem jelölt be semmit a kakukktojások közül.

5.2 Hogyan rendszerezünk információkat?

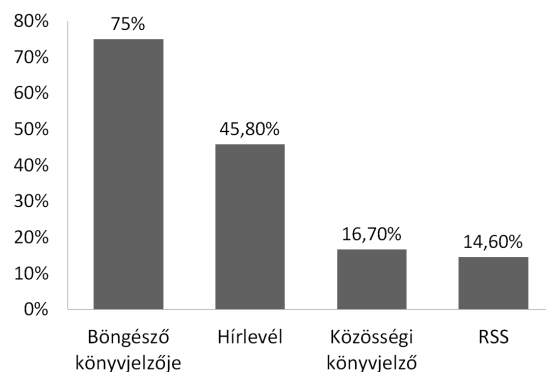
Egy következő kérdés már nemcsak az elméletre vonatkozott, hanem arra irányult, hogy a kitöltők melyeket használják az információk rendszere-

zésére alkalmas eszközök közül. Az „*egyáltalán nem jellemző*” és a „*teljes mértékben jellemző*” hatfokú skálán jelölhették be az állításokkal kapcsolatban, hogy mennyire tudják őket magukra vonatkoztatni.

Az előző fejezetben bemutatott eredmény után nem meglepő, hogy a kitöltők 75%-a a rendszeresen látogatott oldalakat jellemzően el szokta menteni a böngészője könyvjelzői közé. A felhő alapú közösségi könyvjelzők (pl. Delicious) azonban már sokkal kevésbé népszerűek, mindössze a kitöltők 16,7%-a nyilatkozott úgy, hogy az átlagosnál ezeket többször szokta használni, és a döntő többségre 58,3%-ra egyáltalán nem jellemző ezeknek a használata.

Az RSS olvasó használata sem tartozik a népszerű tevékenységek közé, ami valamelyest már az előző kérdésben is megmutatkozott, de közel sem annyira, hogy ezt a kitöltők közül csak 14,6% szokta használni és 62,5%-ra egyáltalán nem jellemző ennek az alkalmazása.

Ennél sokkal népszerűbbek a hírlevelek, 45,8% a kedvenc weboldalaitól szokott hírleveles értesítőt kérni, ha van rá mód.

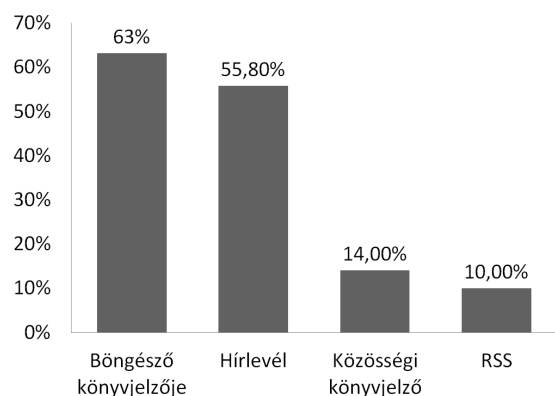
14. ábra

A nem tanár felnőttek (n=48) információrendszerezési szokásai

A tanár kitöltők esetében 63,2% azoknak az aránya, akik a kedvenc oldalait elmentik a böngészőjük könyvjelzői közé. A közösségi könyvjelzők oldalait pedig 14% szokta alkalomadtán használni, ezen kívül érdemes megemlíteni, hogy egészen magas (12,8%) azoknak a száma, akik még soha nem hallottak erről a lehetőségről, és 61,5%-ra egyáltalán nem jellemző az ilyen jellegű oldalak használata.

Az RSS olvasók használata ebben az esetben is valamivel alacsonyabb a nem tanár felnőtteknél, 10% nyilatkozott úgy, hogy szokott használni RSS szolgáltatást. Azonban ebben az esetben is 14% még soha nem hallott ilyen eszközökről és 67,6%-ra egyáltalán nem jellemző ezeknek a használata.

A weboldalak értesítőre viszont a kitöltések alapján több tanár, a minta 55,8%-a szokott feliratkozni.

15. ábra

A tanárok (n=179) információrendszerezési szokásai

A két ábrát összehasonlítva láthatjuk, hogy az arányok a tanár és nem tanár felnőtt kitöltők esetében hasonlóak. Azonban a tanárookra még kevésbé jellemző a könyvjelzők és az RSS használata, ellenben több hírlevélre szoktak feliratkozni. Az eredményekből azonban hosszú távú következtetés nem vonható le a viszonylag alacsony elemszám, és főleg a két minta nagyságának az eltérése miatt.

A kis minta ellenére jól látszik, hogy a kitöltők tisztában vannak az internetes/számítógépes információrendezés lehetőségeivel. A használat viszont inkább az egyszerű, megszokott módszerekre és eszközökre korlátozódik.

Összefoglalás

ELTE PPK ITOK kutatócsoportunk célja egy nagyobb méretű empirikus vizsgálat lebonyolítása volt a digitális állampolgárság területén, melyre 2013-ban került sor. Ribble elméleti modelljén és Bloom kibővített taxonómiarendszerén

alapulóan alkottuk meg elméleti mátrixunkat, melynek területeit a kérdőívünkkel igyekeztünk lefedni. Mintánkba tanárok (n=473), tanulók (n=1480) és nem tanár felnőttek (n=167) tartoztak. Jelen tanulmányban e harmadik célcsoport adatait ismertettem.

A megkérdezett nem tanár felnőttekre napi szintű internethasználat jellemző, amivel támogatják munkájukat, hobbijukat, hétköznapi tevékenységeiket, de kevésbé jellemző rájuk az interneten történő tanulás. Az internethasználati készségeit a többség szeretné fejleszteni, amihez leginkább az önképzést és a munkahely által finanszírozott képzést tartják jó módszernek.

Az olvasással kapcsolatos kérdésekből az derült ki, hogy sokan még soha nem használtak könyves közösségi oldalakat vagy csak ritkábban mint havonta veszik őket igénybe. Annak internetes megosztását pedig senki nem tartja a megkérdezettek közül teljes mértékben hasznosnak, hogy aktuálisan melyik könyvet olvassa – egy hatos skálán az alsó három fokra sorolnák ennek értékét. A Magyar Elektronikus Könyvtár és az online könyvtárak népszerűbbek ennél, a többség ritkábban mint havonta vagy havonta keres bennük, olvas rajtuk. Az elektronikus kereskedelemhez és az ügyintézéshez kapcsolódó alkalmazások többsége azonban még ennél is kisebb népszerűségnek örvend.

Az egészségük megőrzése érdekében a megkérdezett teljes minta (n=825) csaknem fele szokott tudatosan szüneteket beiktatni hosszú számítógéphasználat során, illetve nagyjából ugyanennyien igyekeznek egészséggel kapcsolatos írásokat és egészséges recepteket keresni az interneten. Ennél kevesebben vannak, akik az internet segítségével tanulnak mozgásformákat, és még kevesebben teszik közzé eredményeiket.

Az internetes információrendszerező tevékenységek közül főleg a könyvjelzők használata, és kisebb részt a címkézés és a mappázás bizonyult a legnépszerűbbnek. A hírlevelet ugyan nem sorolják az információrendszerező eszközök közé, de a használatuk népszerű a minta alapján. A használati arányok hasonlóak a nem tanár felnőtt (n=48) és a tanári (n=179) mintában. A kis

minta ellenére megállapítható, hogy a kitöltők tisztában vannak az információrendszerezési lehetőségeikkel, de inkább kevesebb és bevált módszereket alkalmaznak.

Irodalom

1. ISTE: NETS for Students 2007. NETS.S Advancing Digital Age Learning, 2007. URL: <http://bit.ly/1qv8VJn> (Letöltés: 2014.10.26.)
2. ISTE: ISTE Standards Teachers, 2008. URL: <http://bit.ly/QyVQ17> (Letöltés: 2014.10.26.)
3. ISTE: ISTE Standards Administrators, 2009. URL: <http://bit.ly/1jxo8Fd> (Letöltés: 2014.10.26.)
4. ISTE: ISTE Standards Coaches, 2011. <http://bit.ly/1sjXzUa> (Letöltés: 2014.10.26.)
5. RIBBLE, M.: Digital Citizenship in Schools. Second Edition. ISTE, Eugene, Oregon, Washington D.C., 2011.
6. OLLÉ J. – LÉVAI D. – DOMONKOS K. – SZABÓ O. – PAPP-DANKAA. – CZIRFUSZ D. – HABÓK L. – TÓTH R. – TAKÁCS A. – DOBÓ I.: Digitális állampolgárság az információs társadalomban. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013. 117 p.
7. ANDERSON, L. W. - KRATHWOHL, D. R. (szerk.): A taxonomy for learning, teaching and assessing: A revision of Bloom's Taxonomy of educational objectives: Complete edition. Longman, New York, 2001.
8. DERVOJEDA, K. – VERZIJL, D. – NAGTEGAAL, F. – LENGTON, M. – ROUWMAAT, E. – MONFARDINI, E. – FRIDERES, L.: The Sharing Economy. Accessibility Based Business Models for Peer-to-Peer Markets. Case study 12. European Union Business Innovation Observatory, s.l., 2013. 18 p. URL: <http://bit.ly/1DP4wUR> (Letöltés: 2014.10.26.)
9. STELLEFSON, M. – HANIK, B. – CHANEY, J.D. – TENNANT, B.: Analysis of eHealth Search Perspectives Among Female College Students in the Health Professions Using Q Methodology, In: Journal of Medical Internet Research vol. 14 / 2., 2012. 15 p. URL: <http://bit.ly/1wvD0uW> (Letöltés: 2014.10.26.)
10. FOX, S.: The Social Life of Health Information, 2011. Pew Research Center's Internet & American Life Project, Washington, 2011. 45 p. URL: <http://pewrsr.ch/1nGNO6a> (Letöltés: 2014.10.26.)

Beérkezett: 2014. október 27.